

10. Мироненко Н.М. Захист права інтелектуальної власності / Н.М. Мироненко // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Острого, 30–31 травня 2008 р.). – Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2008. – С. 176.

11. Рішення Господарського суду м. Києва від 12.07.2017 р. Справа № 910/20889/13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67849212>.

12. Крижна В.М. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна.; за ред. В.І. Борисової. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – 112 с.

13. ІТ право / за заг. ред. проф. О.С. Яворської. – Львів : Видавництво «Левада», 2017. – С. 470.

УДК 347.91/95

ЗАКОНОДАВЧЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЧАСОВОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ДЕБАТІВ

LEGITIMATE JUSTIFICATION OF THE TIME LIMIT CONDUCTING COURT DEBATES

Андрієвська Л.О.,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Чернобук В.В.,
студентка

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розкриті поняття «судові дебати» та «судова промова», визначено мету, умови та порядок проведення судових дебатів, проаналізоване та досліджене законодавче обґрунтування часового обмеження проведення судових дебатів у суді першої та апеляційної інстанцій.

Ключові слова: судові дебати, правосуддя, доступ до правосуддя, судовий процес, часове обмеження.

В статье раскрыты понятия «судебные дебаты» и «судебная речь», определены цель, условия и порядок проведения судебных дебатов, проанализировано и исследовано законодательное обоснование временного ограничения проведения судебных дебатов в суде первой и апелляционной инстанций.

Ключевые слова: судебные дебаты, правосудие, доступ к правосудию, судебный процесс, временное ограничение.

The article describes the concept of «judicial debate» and «judicial speech», defines the purpose, conditions and procedure for conducting court debates, analyzes and examines the legislative substantiation of the time limitation of conducting court debates in the court of the first and appellate instance.

No person other than the presiding judge has the right to stop the speech of the participant or in any other way to restrict his or her speech by time. However, in the event of violation of the terms of a trial, in particular the definition of a position that goes beyond the process or statements of insulting or obscene nature, the court has the right to stop the speech of such participant and to give a word to another.

Key words: litigation, justice, access to justice, litigation, time limitation.

Будь-який процес передачі інформації, у т. ч. й під час судових дебатів, переслідує мету донести до слухачів і, насамперед, до суду об'єктивно існуючі факти та обставини по справі й на цій основі переконати суд в правильності тих чи інших доказів за розумні строки судового процесу.

На жаль, сьогодні доводиться констатувати, що прокурори, адвокати, фахівці в галузі права, юрисконсультанти, які приймають участь у судових засіданнях, часто не володіють прийомами судової риторики, психології, логіки, їх промови майже кожного разу повторюються, є невизначеними, а від цього нецікавими і, як наслідок, такі промови нікого і ні в чому не переконують. На сьогодні відсутнє і правове регулювання часових меж проведення судових дебатів.

Все це є проблемою не лише самого промовця, але й процесуальною проблемою, бо підґрунтям судової промови є активна позиція сторін у судовому процесі, направлена на дослідження доказів. В іншому випадку, надія переконати суд лише судовою промовою є завданням занадто складним. Таким чином, дослідження доказів у суді й судова промова є єдиним цілим.

Питання законодавчого обґрунтування часового обмеження проведення судових дебатів розглянуто у зарубіжних та вітчизняних літературних джерелах. Теоретичні й практичні аспекти цієї проблеми відображено в роботах учених і фахівців, таких як: В. В. Колух, Р. В. Корсак, Р. А. Крусян, С. В. Кулик, Ю. Ф. Лавренюк, О. З. Хотинська-Нор та ін.

Судові дебати являють собою складову частину судового розгляду, а судова промова, в свою чергу, є складовою частиною судових дебатів і як така становить собою процесуальну діяльність.

Судова промова адвоката – це єдиний спосіб для захисника викласти свою думку щодо обставин справи, які стали предметом дослідження у суді. Учасники судових дебатів не можуть здійснювати ніяких інших процесуальних дій [2, с. 257].

Судові дебати полягають виключно у судових промовах. Глибинному дослідженню судової промови як спеціального різновиду юридичної діяльності, безсумнівно, буде слугувати чітке визначення її поняття [6, с. 264].

Цивільний процесуальний кодекс України визначає судові дебати як частину судового розгляду, в якій сторони та інші особи, що беруть участь у справі, виступають з промовами з метою переконати суд у тому, яке рішення він повинен постановити [1].

В цій частині судового розгляду на підставі обставин, які встановлені і перевірені в процесі розгляду справи по суті, особи, які беруть участь у справі, виступають з промовами, в яких підводять підсумки розгляду справи. В своїх виступах особи, які беруть участь у справі, дають свою оцінку доказам, які досліджувались у судовому засіданні, роблять висновки про встановлення або не встановлення обставин, які мають значення для справи, висловлюють свої думки щодо застосування відповідного закону до встановлених правовідносин.

Судові дебати можуть бути ефективними тільки при дотриманні визначених умов. Однією з таких умов є суворе дотримання всіма учасниками процесу норм матеріального і процесуального права, досконала організація судового розгляду справ у суді. Судові дебати, як і інші частини судового розгляду, підпорядковані визначеному порядку.

Тривалість судових дебатів законодавчо не регламентована, суд не може обмежувати виступи певними часовими рамками. Однак, з метою уникнення певних зловживань, головуєчий може зупинити промовця у разі, якщо він виходить за межі справи, що розглядається судом, або повторюється.

У античній Греції, як не дивно, дебати сторін були обмежені певними часовими рамками. Час визначався особливими водяними годинниками (клепсидрами) за важливістю справи. Дрібні та незначні справи часовими рамками не обмежувалися. Отже, всі справи поділялися на: «справи з водою» і «справи без води» [4, с. 15].

Обидві сторони одержували однаковий час. Чим важливіша була справа, тим більший рівень води був потрібен в посудині. Не піддається точному визначенню тривалість судових дебатів. На нашу думку, це пояснюється відсутністю даних про устрій клепсидри. Мабуть, об'єм води у годиннику не залежав від кількості ораторів, що мали виступати. На час, коли зачитували закони, документи або оголошувались показання свідків, клепсидру зупиняли. Тому оратори, зазвичай, переривали свою промову для оголошення документів, показань свідків або для того, щоб звернутися до свідків, які були присутніми на судовому засіданні.

У древньому Римі судового красномовства в чистому вигляді, фактично, не існувало, оскільки кожна судова промова мала політичний підтекст. І, дійсно, факти свідчать, що найбільш видатні політичні діячі республіки були адвокатами. Це і цензор Катон, Сципіон Африканський, Марк Антоній, Гай Гракх, Юлій Цезар, Помпей. Майже всі перші імператори перед тим, як стати імператорами, виступали в судах: Август, Тіверій, Калігула, Клавдій. Головне місце в судових дебатах займав обмін судовими промовами. Зі сторони обвинувача, і зі сторони обвинуваченого допускалося декілька промов – як правило, по 4, але бувало і до 12. Пізніше стало правилом: «Щоб була вислухана і інша сторона»: обвинуваченому надається час на 1/4 більше, ніж обвинувачу [5, с. 17].

Таким чином, сторони були поставлені в рівне становище. Виступаючи із судовою промовою, обвинувач старався довести конкретну вину обвинуваченого, знищити його як особистість. В той час як захисник намагався довести відсутність вини і викликати співчуття до обвинуваченого.

Теоретики античного красномовства встановлюють 5 складових частин судової промови:

- 1) вступ (exordium);
- 2) розповідь про предмет (narratio);
- 3) визначення головного питання (propositio);
- 4) аргументація (probatio);
- 5) закінчення (peroratio).

Проте все найкраще, чого досягло римське ораторське мистецтво, сконцентровано в ораторському мистецтві Марка Тулія Ціцерона (106-44 рр. до н. е.). Найважливішими умовами успіху Ціцерон вважав переконаність самого оратора і намагання переконати суд, а вирішальним фактором у виступі оратора – знання. Саме знання, на думку Ціцерона, дає зміст красномовству, матеріал для вираження [4, с. 16].

Саме Ціцерону належить розробка композиції судової промови, яка забезпечувала максимально легке засвоєння матеріалу.

У Греції також проголошення судових промов вимірювалися за водяними годинниками – клепсидрами. Проте

тривалість словесних дебатів з часом змінювалася. Помпей встановив, що обвинувач в кримінальній справі не повинен говорити більше двох годин, а обвинувачений – не більше трьох годин. За Марка Аврелія адвокатам давали дуже багато часу для промов, але потім їх обмежили умовою не зловживати цією свободою з метою збільшення гонорару. В процесі Марка Пріска його захисник Пліній, який викладав суть справи перед судом, говорив протягом 7 годин.

Згідно ч. 5 ст. 304 Цивільного процесуального кодексу України на початку судового засідання суд може оголосити про час, який відводиться для судових дебатів. Кожній особі, яка бере участь у розгляді справи в апеляційному суді, надається однаковий проміжок часу для виступу. Після закінчення дебатів суд виходить до нарадчої кімнати. У разі потреби під час розгляду справи може бути оголошено перерву або розгляд її відкладено [1].

У разі потреби головуєчий може надати право сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, виступити з додатковими поясненнями з приводу досліджених судом доказів. Виступи із поясненнями не можуть бути обмежені часом, але головуєчий керує ними для того, щоб пояснення стосувалися обставин справи.

На підставі ч. 7 ст. 193 Цивільного процесуального кодексу України суд першої інстанції не вправі обмежити тривалість промов. Це є проблемою, оскільки занадто довга промова «розсіює» увагу суду [1].

Таким чином, суд не може обмежувати тривалість судових дебатів певним часом. Головуючий може зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи, що розглядається судом, або повторюється, (наприклад, мова йде про факти, що не мають відношення до даної справи), допускає висловлювання образливого або непристойного характеру.

Згідно ч. 5 ст. 304 Цивільного процесуального кодексу України послідовність виступу в дебатах така ж, як і послідовність виступу з поясненнями, але, на відміну від пояснень, тривалість виступу в дебатах може бути обмежена визначеним апеляційним судом проміжком часу, рівним для всіх учасників дебатів. Таке обмеження повинно бути застережене у підготовчій частині судового засідання [1].

Суть судового красномовства, як і інших видів ораторського мистецтва, полягає в умінні побудувати промову так, щоб вона була максимально переконливою, дохідливою, виразною за мінімальні проміжки часу виступу.

Переконливість промови полягає не лише у перерахуванні доказів, але й у використанні в ній різних прийомів риторики зі вдалим застосуванням метафор. При цьому доцільним у промові є застосування порівнянь, які повинні бути влучними й витонченими. Такі порівняння запам'ятовуються судцями, народними засідателями, присяжними, слухачами й прикрашають судову промову. Незважаючи на те, що судова промова переважно звернена до суду, такі звернення не повинні носити занадто точний характер. Наприклад: «Ваша честь», «зверніть увагу, Ваша честь» тощо. Необхідно не забувати, що в залі судових засідань присутня протилежна сторона, інші учасники процесу, слухачі. Тому звернення повинно бути таким, щоб кожен присутній в залі думав, що промовець звертається не лише до суду, але ці слова адресовані і йому. У свою чергу, суд вважав би, що таке звернення адресовано лише йому. Наприклад: «шановні панове», «я звергаю вашу увагу» тощо. Така побудова промови буде переконливою не лише для суду, але й для всіх присутніх у залі судових засідань [3, с. 53].

У результаті проведеного анкетування суддів, 57,14% зазначали, що їм доводилося зупинити учасника судових дебатів під час проголошення ним репліки. У зв'язку з цим, репліка не може бути використана учасниками судових дебатів:

– для суперечок, які не мають принципового значення для справи;

– для висловлювань на адресу інших учасників судових дебатів;

– для повторення вже сказаного.

Таким чином, на сьогоднішній день законодавче обґрунтування часового обмеження проведення судових дебатів не є чітким та містить колізії законодавчого регламентування судових дебатів в аспекті часових рамок, оскільки згідно ч. 7 ст. 193 Цивільного процесуального кодексу України суд першої інстанції не вправі обмежити

тривалість промов, а згідно ч. 5 ст. 304 Цивільного процесуального кодексу України послідовність виступу в дебатах є такою ж, як і послідовність виступу з поясненнями, але, на відміну від пояснень, тривалість виступу в дебатах може бути обмежена визначеним апеляційним судом проміжком часу, рівним для всіх учасників дебатів.

Отже, жодна особа, крім головуючого судді, не має права зупинити промову учасника чи будь-яким іншим способом обмежувати його промову у часі. Але за певних обставин суд все ж таки має право зупинити виступ і надати слово іншій стороні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Коломієць Ю. Дебати під час розгляду цивільних справ у суді першої інстанції / Ю. Коломієць // Юридичний вісник. – 2015. – № 1. – С. 256–260.
3. Колюх В. В. Судова реформа в контексті конституційних змін в Україні / В. В. Колюх // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – Вип. 1. – С. 50–54.
4. Крусян Р. А. Судова влада в Україні : характеристика етапів реформування / Р. А. Крусян // Право і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 14–20.
5. Кулик С. В. Історико-правові аспекти реформування судової системи України / С. В. Кулик // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 1. – С. 16–20.
6. Шульга Л. В. Теоретичні та практичні аспекти захисної промови як засобу психологічного впливу в умовах судових дебатів / Л. В. Шульга // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2012. – Вип. 13. – С. 263–266.

УДК 347.23

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕПРОЦЕНТНИХ ПЛАТЕЖІВ У КРЕДИТНИХ ВІДНОСИНАХ

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF NON-INTEREST PAYMENTS IN CREDIT RELATIONS

Бабаскін А.Ю.,

к.ю.н., старший науковий співробітник

відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права

Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

У статті автором розглядаються проблеми правового регулювання непроцентних платежів у кредитних відносинах, зокрема проблеми застосування в кредитних відносинах комісій та компенсацій, включаючи застосування кредитодавцями так званих «прихованих комісій». На підставі проведеного автором аналізу чинного законодавства, практики використання кредитодавцями непроцентних платежів у кредитних відносинах автором запропоновано внесення змін до чинного законодавства України.

Ключові слова: кредит, кредитний договір, проценти, комісії, компенсації.

В статье автором рассматриваются проблемы правового регулирования непроцентных платежей в кредитных отношениях, проблемы применения в кредитных отношениях комиссий и компенсаций, включая применение кредитодателями так называемых «скрытых комиссий». На основании проведения автором анализа действующего законодательства, практики использования кредитодателями непроцентных платежей в кредитных отношениях автором предложено внесение изменений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: кредит, кредитный договор, проценты, комиссии, компенсации.

In the article the author considers the problems of legal regulation of non-interest payments in credit relations. These problems include the use of commissions and compensation in lending relationships, including the use of so-called «hidden commissions» by lenders. On the basis of the author's analysis of current legislation, practice of using non-interest payments in credit relations by lenders, the author proposed to introduce changes to the current legislation of Ukraine. In particular, the author proposes to establish in the Civil Code of Ukraine the rules according to which the establishment in a loan agreement of the borrower's obligation to pay any payments to the creditor (commissions, other non-interest rewards, compensation) that are different from interest on the loan is not allowed. Other may be prescribed by law. The above limitation does not apply to the remuneration for providing the borrower with related services related to the provision of a loan to the borrower, as well as commissions and indemnities established on loans provided by the lender through lending to the borrower's account. The author also proposes to recognize the nullity of the terms of the agreements entered into between the lender and the person providing the related or additional services to the borrower and included in the list of the creditor (if any) as to the distribution between such person and the lender in any form of cash remuneration received by such person from the borrower and so on.

Key words: loan, loan agreement, interest, commission, compensation.

Характеризуючи відплатність кредитного договору, слід звернути увагу на те, що в Україні при кредитуванні позичальників, окрім процентів, кредитодавці активно використовують непроцентні платежі (комісії, компенсації). Як вказує А. Турбанов, у банківському співтоваристві

давно склалась практика «розбивати» ефективну (реальну) процентну ставку за споживчим кредитом на дві, а то і більше складові. Це проценти за користування грошовими коштами, а також додаткові платежі і комісії як одноразового, так і періодичного характеру (одноразова плата за